

Лариса Тихенко,
Наталія Сидоренко,
м. Суми

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ РОБОТИ З БАТЬКАМИ ОБДАРОВАНИХ ВИХОВАНЦІВ

В статье рассматриваются методологические и методические проблемы организации работы с родителями одаренных детей дошкольного возраста в условиях учреждения внешкольного образования, представлена система просвещения родителей воспитанников.

Ключевые слова: *внешкольное учреждение, одаренные дети, система работы с родителями, психолого-педагогическое просвещение родителей.*

The article is about methodological and methodical problems of work with the parents of talented preschoolers at the institution of extra-school education, the system of educational work with parents of the students is also presented.

Key words: *extra-school institution, talented children, system of work with the parents, psychological and pedagogical education for parents.*

Одним із головних завдань національної системи освіти України є створення умов для самореалізації кожної особистості, що актуалізує проблему виявлення, навчанням та виховання здібних і обдарованих дітей на ранніх етапах їхнього життя.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що кожному періоду дитинства притаманні свої неповторні можливості. Період дошкільного дитинства розглядається багатьма дослідниками (Л. С. Виготський, О. В. Запорожець, Г. С. Костюк, В. К. Котирло, В. У. Кузьменко, О. І. Кульчицька, Н. С. Лейтес, Г. О. Люблінська, В. О. Моляко, С. Л. Рубінштейн та ін.) як такий, що відіграє вкрай важливу роль у становленні та розвитку здібностей та обдарувань. Саме в цей період у малюків за сприятливих умов стрімко розвивається мислення, пам'ять, уява, мовлення, вибудовується ієрархія ціннісного ставлення до себе, оточуючого світу та діяльності.

Аналіз контингенту вихованців у позашкільних навчальних закладів свідчить про те, що упродовж останніх років спостерігається стійка тенденція до збільшення в них кількості вихованців дошкільного віку. Організація роботи з дітьми дошкільного віку в позашкільних навчальних закладах зумовлена реальним соціальним запитом. Позашкільна освіта приваблює батьків своєю доступністю, короткотривалістю перебування дитини поза межами дому, можливістю розвинути її творчі здібності.

З огляду на вищезазначене, у сучасних позашкільних навчальних закладах розроблені та діють освітні моделі роботи з дітьми дошкільного віку. Найпоширенішими

серед них є школи раннього творчого розвитку та гуртки загально-розвивального спрямування.

Виявлення обдарованих і талановитих дітей – досить складний і довготривалий процес, пов'язаний з динамікою розвитку дитини. Деякі діти розвиваються набагато швидше, ніж їх однолітки, і вже в дошкільному та молодшому шкільному віці можуть демонструвати високий рівень здібностей у різних видах діяльності. Проте ранні прояви обдарованості є непостійними і можуть з часом зникати. «Скільки дітей, які в дитинстві набули слави маленьких геніїв і які справді подавали найблискучіші надії, виявляються згодом людьми, ні до чого не здатними» [1].

Проблема виявлення обдарованості ускладнюється неоднозначністю розуміння самого терміну «обдарованість». Так, дослідник дитячої творчості Н. С. Лейтес вказував, що вираз «обдарована дитина» має досить умовне значення і його варто використовувати з обережністю, зважаючи на таке поняття, як «вікова обдарованість», що значною мірою обумовлюється віковими особливостями розвитку дитини [2].

Дітей дошкільного віку, які активно не демонструють свої здібності, не можна вважати неперспективними чи бездарними. Кожна дитина може мати прихований нерозкритий потенціал обдарованості. Тому головним завданням навчального закладу і батьків є побачити в дитині особистість, яка формується, допомогти їй розкрити та розвинути здібності. Сім'я має стати рушійною силою у вихованні та гармонійному розвитку особистості: вчасно помітити, розпізнати здібності дитини і створити всі необхідні умови для їх розвитку.

У зв'язку з цим цілеспрямована робота із сім'єю вихованців являє собою надзвичайно актуальний і значущий напрям діяльності позашкільного навчального закладу.

У розробленні змісту та основних напрямів роботи з батьками значний внесок зробили Ш. О. Амонашвілі, В. Ф. Арбузов, Ю. К. Бабанський, С. Л. Соловейчик, В. О. Сухомлинський, А. С. Макаренко. У своїх працях вони вказували на провідну роль сім'ї у формуванні особистості дитини, наголошували на необхідності підвищення загальної культури батьків, поглиблення їхніх педагогічних і психологічних знань. Окремі аспекти роботи з сім'єю були предметом наукових досліджень І. В. Братусь, А. Й. Капської, Н. А. Карпенко, В. К. Котирло, С. О. Ладивір та ін.

Водночас вивчення публікацій із означеної проблеми дає змогу зробити висновок про відсутність ґрунтовних досліджень щодо змісту, основних напрямів роботи з батьками в системі позашкільної освіти.

Мета статті полягає у визначенні особливостей організації роботи з батьками обдарованих дітей дошкільного віку в умовах позашкільного навчального закладу, психолого-педагогічної просвіти батьків вихованців.

Варто зазначити, що раннє виявлення, навчання та виховання обдарованих і талановитих дітей є одним із головних завдань позашкільного навчального закладу. На підставі аналізу психолого-педагогічних досліджень (І. Д. Бех, О. В. Биковська, В. В. Вербицький, Г. П. Пустовіт, В. В. Рибалка, Т. І. Сущенко А. Й. Сиротенко та ін.) можна

виділити найважливіші умови, що забезпечують розвиток здібностей та обдарувань дітей в умовах навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі, зокрема:

- використання особистісно орієнтованих технологій, що сприяють створенню «ситуації успіху» для кожної дитини;
- пріоритетність виховання в навчально-виховному процесі;
- залучення дітей до активної діяльності відповідно до їхніх інтересів і здібностей;
- психологічно комфортні умови [3].

Педагогічним колективом Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю напрацьовано досвід взаємодії з сім'ями обдарованих дітей дошкільного віку. Ще у 1997 р. тут розпочала свою роботу «Школа для маленьких». На той час її відвідувало 60 вихованців. Із кожним роком попит на надання освітніх послуг для дітей 4–6 років зростає, відповідно збільшувалась й кількість дитячих творчих об'єднань. На сьогоднішній день в гуртках і творчих об'єднаннях налічується 520 таких вихованців. У закладі розроблена і ефективно працює освітня модель роботи з вихованцями дошкільного віку, функціональними структурами якої є: дві школи раннього розвитку дитини, творчі об'єднання дошкільнят «Kinder-клуб» та «Акварелька», батьківський клуб «Родина», психолого-педагогічний консультаційний пункт.

Означена модель ґрунтується на гуманістичній парадигмі, центром уваги у якій є дитина дошкільного віку з її потребами, мотивами, бажаннями, інтересами, і передбачає забезпечення необхідних умов, що сприяють якнайповнішій реалізації можливостей розвитку кожної дитини.

Науковою базою для створення освітньої моделі стали праці І. Д. Беха, Л. С. Виготського, Н. С. Лейтеса, Г. О. Люблінської, А. С. Макаренка, В. О. Маляка, С. Ф. Русової, В. О. Сухомлинського, К. Д. Ушинського.

В основі концепції навчально-виховної роботи є твердження В. О. Сухомлинського: «Немає дітей обдарованих і необдарованих, талановитих і звичайних. Обдаровані, талановиті, всі без винятку, діти. Розпізнати, виявити, розкрити, випестувати в кожній дитині її неповторно-індивідуальний талант – означає підняти її особистість на високий рівень розквіту людської гідності» [4].

Беручи до уваги той факт, що дошкільний період є сенситивним для розвитку обдарованості загального характеру, тоді як спеціальні здібності знаходяться в стадії становлення і виявляються лише у невеликій кількості дітей, усіх дітей дошкільного віку, які відвідують позашкільний навчальний заклад, ми вважаємо обдарованими. При цьому ступінь обдарованості у кожної дитини є різним. Отже, призначення позашкільного освітнього простору ми вбачаємо в підтримці та розвитку природних якостей дитини, її здоров'я та індивідуальних здібностей, становленні її суб'єктивності, творчої самореалізації.

Сім'я дитини розглядається нами як чинник, що активно впливає на розвиток дитячої обдарованості. Друге значення у розвитку обдарованості полягає у створенні умов для виявлення і розвитку здібностей дитини.

Для розуміння сутності взаємодії педагогічного колективу позашкільного навчального закладу з батьками вихованців необхідно зазначити суттєву особливість, що ґрунтується на спільній турботі про розвиток дитини. Батьки приводять дітей дошкільного віку до гуртків і творчих об'єднань «заради дитини». Спрямованість педагогів і батьків на один об'єкт – інтереси дитини – з самого початку обумовлюють прагнення двох сторін до взаєморозуміння і готовність до взаємодії. Короткострокове перебування дитини в закладі у більшості випадків передбачає перебування в ньому її батьків або близьких родичів. Зазначене не лише суттєво полегшує процес спілкування з батьками, а й надає достатньо можливостей для того, щоб воно було системним та ефективним.

На основі багаторічного досвіду роботи з батьками дітей дошкільного віку в закладі сформовано систему, що побудована на таких принципах, як відкритість, інформованість, відповідність діяльності педагогів очікуванням і запитам батьків. Зазначена система передбачає:

- вивчення сім'ї вихованця та встановлення контактів з її членами з метою узгодження виховних, навчальних і розвивальних впливів на дитину (склад, освітній рівень, соціальний статус, виховний потенціал, стилі взаємодії батьків з дитиною, рівень психолого-педагогічної компетентності батьків; потреби членів сім'ї в психолого-педагогічному консультуванні, отриманні нових знань, соціально-психологічній підтримці тощо).
Методи вивчення: спостереження, бесіди, анкетування, тестування;

- інформування батьків про різні аспекти діяльності ПНЗ, особливості організації начально-виховної та розвивальної роботи дитини в гуртках. Форми взаємодії: дні відкритих дверей, відкриті заняття для батьків, бесіди з батьками, наочні засоби (стенди, буклети, матеріали сайту закладу, інформаційні сторінки в психологічній газеті тощо);

- створення системи масових заходів з батьками. Форми взаємодії: свята, екскурсії, сімейні зустрічі, вечори в колі сім'ї;

- залучення батьків до спільної творчої діяльності. Форми взаємодії: створення органів батьківського самоврядування, організація та проведення свят, творчих майстерень, виставок, участь в освітніх проєктах, конкурсах тощо;

- допомога батькам з метою отримання (корекції) практичних навичок та вмінь щодо ефективної взаємодії з дітьми. Форми взаємодії: рольові та ділові ігри, соціально-психологічні тренінги, індивідуальні й групові корекційно-розвивальні заняття тощо;

- створення інформаційного простору (телепередачі, мультимедійні та відеоматеріали з досвіду роботи закладу, освітній сайт Центру, спілкування в онлайн-режимі тощо);

- підтримка та заохочення батьків до подальшої співпраці з ПНЗ. Форми взаємодії: узагальнення досвіду сімейного виховання, залучення батьків до його презентації, виготовлення збірок, буклетів, відзначення переможців і учасників фестивалів, конкурсів, освітніх проєктів тощо.

Пріоритетним напрямом робіт в означеній системі є психолого-педагогічна просвіта батьків, яку ми розглядаємо як спосіб взаємодії, підтримки та впливу на батьків,

що спрямовується на створення необхідних умов для максимальної реалізації можливостей розвитку дитини.

Варто зазначити, що багатьом батькам буває складно побачити в дитині особистість, яка формується, і допомогти їй розкрити та розвинути свої здібності. Як свідчать результати анкетування, 78 % батьків вихованців дошкільного віку, які починають відвідувати позашкільний навчальний заклад, вважають свої знання щодо навчання та розвитку дитини недостатніми. Із них 96 % позитивно налаштовані на отримання нової інформації з питань, що стосуються психолого-педагогічних і соціальних аспектів виховання та розвитку дитини; соціально-психологічної допомоги потребують 22 % батьків. Свою готовність до активної співпраці з позашкільним навчальним закладом виказало 87 % батьків.

Разом із тим, дослідження ставлень батьків та особливостей їхніх стосунків з дітьми дозволили узагальнити типові помилки, яких вони припускаються у вихованні:

- приділяють не достатньо уваги задоволенню базових дитячих потреб у грі та руховій діяльності, водночас переобтяжують дітей профільними заняттями (музика, спів, малювання тощо);
- намагаються реалізувати свої нереалізовані потреби шляхом залучення дитини до діяльності, що є не цікавою для дитини;
- завищують рівень домагань і батьківський контроль;
- неадекватно оцінюють здібності й можливості дитини;
- відводять обдарованій дитині привілейоване становище в родині;
- купують занадто багато готових іграшок;
- активно стимулюють інтелектуальний розвиток дитини, не приділяючи належну увагу її фізичному, емоційному та комунікативному розвитку.

Варто зазначити, що існують проблеми батьків, пов'язані з неправильним розумінням обдарованості та ставленням до обдарованої дитини, серед яких неприйняття, заперечення факту дитячої обдарованості або навпаки його переоцінка.

Вищезазначене сприяло розробленню та впровадженню в практичну діяльність системи психолого-педагогічної просвіти батьків. Потреба в її створенні була обумовлена, з одного боку, необхідністю й бажанням батьків здійснювати допомогу в становленні та розвитку обдарованої особистості, а з іншого, – недостатністю в багатьох із них необхідних знань і навичок.

Таким чином, засобами просвітницької діяльності вирішується низка важливих завдань, серед яких першочерговими є:

- підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків;
- надання та розширення психологічних знань, умінь та навичок щодо організації оптимальної взаємодії з дітьми з метою якнайповнішої реалізації можливостей розвитку дитини;
- сприяння оптимізації розуміння батьками проявів дитячої обдарованості, створенню оптимальних умов для розвитку загальних і спеціальних здібностей дітей;

- формування в батьків потреби у психолого-педагогічних знаннях, використанні їх з метою сприяння оптимальному розвитку дитини та в особистому житті.

Отже, цінність просвітницької діяльності полягає в тому, що вона одночасно має і освітнє (інформаційне) і профілактичне спрямування. Вона активно сприяє не лише формуванню психолого-педагогічних компетентностей батьків, що позитивно впливає на розвиток здібностей вихованців, їх подальше становлення, а й зменшує ризики виникнення відхилень у їхньому фізичному та психічному розвитку та поведінці.

Особливістю зазначеної системи просвітницької діяльності є гармонійне поєднання групових й індивідуальних форм педагогічної та психологічної просвіти батьків. Найбільш поширеними серед них є бесіди, батьківські збори, сімейні клуби, лекторії, диспути, консультації. Разом із вербальними засобами просвітницької роботи використовуються наочні: стендова інформація, брошури, пам'ятки, плакати, поради та рекомендації, тематичні газети, мультимедійні презентації тощо.

Особливого значення для забезпечення ефективності просвітницької роботи набуває органічне поєднання традиційних та інноваційних методів.

Багаторічний досвід роботи дозволяє стверджувати, що батьки потребують не лише психолого-педагогічних знань, а й практичних умінь ефективної взаємодії з дітьми, а тому є доцільним використання соціально-психологічного тренінгу як ефективної форми роботи з батьками вихованців.

Необхідно зазначити, що на відміну від традиційного навчання, яке впливає на сферу пізнання, тренінг дозволяє модифікувати особистісні риси й установки, що мають більш глибокий зв'язок із поведінкою. Саме тому він спрямовується на навчання навичкам ефективної взаємодії дорослих і дітей, підвищення впевненості в собі, виявлення обдарованості, удосконалювання комунікативних і мовленнєвих навичок тощо.

У практику роботи позашкільного навчального закладу впроваджуються нові інтерактивні та дистанційні форми психолого-педагогічної просвіти, зокрема інтерактивні лекції, диспути, рольові ігри, спілкування в онлайн-режимі, розміщення інформації на сайті Центру, виступи практичних психологів у ЗМІ.

Важливим є те, що здійснення ефективної психолого-педагогічної просвіти батьків стало можливим за умови психологічного супроводу навчально-виховного процесу, тісної співпраці практичного психолога з педагогічним колективом і батьками вихованців.

Вищевказане актуалізує проблему забезпечення практичними психологами позашкільних навчальних закладів. Наразі назріло питання щодо внесення змін до типових штатних нормативів позашкільних навчальних закладів залежно від кількості вихованців. Це дасть змогу задовольнити реально зростаючі потреби щодо здійснення психологічної допомоги всім суб'єктам навчально-виховного процесу: педагогам, вихованцям та їхнім батькам.

Використані літературні джерела

1. Ушинський К. Д. Твори в шести томах / К. Д. Ушинський. – К.: «Радянська школа», 1952. – 1959. – С. 247.

2. Лейтес Н. С. Возрастная одаренность школьников: Учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Н. С. Лейтес. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 320 с.
3. Тихенко Л. В. Роль позашкільних навчальних закладів у організації вільного часу дітей і учнівської молоді / За наук. ред. О. В. Биковської // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 24. – 236 с. – (Серія 5: «Пед. науки: реалії та перспективи»).
4. Сухомлинский В. А. Об умственном воспитании / Сост. авт. вступ. ст. М. И. Мухин. – К.: Рад. Школа, 1983. – 224 с.

УДК 37.015.31:373.2:374

*Вікторія Заярна,
м. Суми*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статье рассмотрены особенности организации работы с детьми старшего дошкольного возраста в условиях внешкольного учебного заведения. Обоснована актуальность изучения данной проблемы с точки зрения современных идей воспитания и развития личности, а также государственных нормативно-правовых документов. Изложено организационно-методические принципы работы кружков внешкольных учебных учреждений, направленных на творческое развитие детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: *раннее творческое развитие ребенка, внешкольные учебные заведения, дети старшего дошкольного возраста.*

This article is about the peculiarities of the work with the children of pre-school age in the system of the out of school education. Actuality of this problem is proved on the modern educating ideas and tendencies, and on the state documents. The organizational and methodical principles of the work with the children of pre-school age and the perspectives of its early creative development are given in this article.

Key words: *the early creative development, the out of school educational establishments, the pre-school aged children.*

Основоположним орієнтиром сучасних докорінних змін у державній системі освіти є соціальний запит на самостійну, творчу, здорову, допитливу особистість. Тому важливого значення набуває виховання такої особистості на всіх її організаційних ланках освітньої системи.